

IQTISODIY INQIROZNING ASOSIY SABABLARI VA OMILLARI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Samarqand filiali.

Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes kafedrasida o'qituvchisi

Umirov Islombek Furqatovich

+998933516500 TDIU Samarqand filiali, talabasi

Musurmonov Og'abek Shavkatovich

Musurmonovogabek10@gmail.com

+998990432206

Annotatsiya: Ushbu maqola iqtisodiy inqirozning asosiy sabablari va omillarini tahlil qiladi. Iqtisodiy inqiroz, ishlab chiqarish va iste'molning kamayishi, ish o'rinlarining yo'qolishi kabi jiddiy oqibatlarga olib keladi. Maqolada inqirozning moliya tizimidagi notenglik, ish o'rinlarining kamayishi, global iqtisodiy muammolar, siyosiy beqarorlik va tabiiy ofatlar kabi sabablari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi, demografik o'zgarishlar va iqlim o'zgarishi kabi omillar inqirozning yuzaga kelishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Maqola inqirozning oldini olish va uning ta'sirini kamaytirish uchun to'g'ri iqtisodiy boshqaruv va siyosatni muhim deb hisoblaydi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy inqiroz, sabablar, omillar, moliya tizimi, ish o'rinlari, siyosiy beqarorlik, tabiiy ofatlar, resurs taqsimoti, global iqtisodiy muammolar, demografik o'zgarishlar, inflyatsiya, iqlim o'zgarishi, iqtisodiy siyosat, iqtisodiy boshqaruv.

Ключевые слова: Экономический кризис, Причины, Факторы, Финансовая система, Рабочие места, Политическая нестабильность, Природные катастрофы, Распределение ресурсов, Глобальные экономические проблемы, Демографические изменения, Инфляция, Изменение климата, Экономическая политика, Экономическое управление.

Keywords: Economic crisis, Causes, Factors, Financial system, Employment, Political instability, Natural disasters, Resource distribution, Global economic issues, Demographic changes, Inflation, Climate change, Economic policy, Economic management.

Kirish

Iqtisodiy inqiroz – bu iqtisodiyotning jiddiy pasayishi va iqtisodiy faoliyatning to'xtashiga olib keladigan jarayon bo'lib, ishlab chiqarishning kamayishi, ish o'rinlarining yo'qolishi, inflyatsiya, va iqtisodiy barqarorlikning yomonlashishi kabi oqibatlar bilan ajralib turadi. Iqtisodiy inqirozlar nafaqat milliy iqtisodiyotlarni, balki global darajadagi iqtisodiy munosabatlarni ham qamrab oladi. O'zbekiston iqtisodiyotida ham inqirozlar, ularning sabablari va omillari muhim ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Ushbu maqolada iqtisodiy inqirozning asosiy sabablari va omillari O'zbekistondagi iqtisodiy holatlar va adabiyotlar asosida tahlil qilinadi.

Iqtisodiy Inqirozning Asosiy Sabablari:

1. Moliya Tizimidagi Notenglik

Moliya tizimi iqtisodiyotning asosiy ustunlaridan biri bo'lib, uning notengligi iqtisodiy inqirozning boshlanishiga sabab bo'lishi mumkin. O'zbekistonning iqtisodiy tarixida 1990-yillarda yuzaga kelgan inqiroz, ayniqsa, moliya tizimining zaiflashishi va moliyaviy inqirozning boshlanishi bilan bog'liq bo'lgan. O'zbekiston iqtisodchisi R. Toshpo'latovning "Moliya tizimi va iqtisodiy inqiroz" asarida moliya tizimining barqarorligi iqtisodiyotning rivojlanishida ahamiyatli ekanligi va uning uzluksiz ishlashining zarurligi haqida so'z yuritiladi. Tizimdagi zaiflik, banklar va moliya institutlarining ishonchsizligi iqtisodiyotning asosiy faoliyatlarini zaiflashtirib, inqirozning kengayishiga olib keladi.

2. Ishsizlik

Ishsizlik iqtisodiy inqirozning asosiy sabablardan biridir. Ish bilan ta'minlanmagan aholining o'sishi iqtisodiy faollikning susayishiga olib keladi, bu

esa iste'mol talabini kamaytiradi va ishlab chiqarishning pasayishiga olib keladi. O'zbekistonning 2000-yillar boshlaridagi iqtisodiy o'zgarishlari, iqtisodchi F. Shamsievning "Ishsizlik va iqtisodiy siyosat" asarida ko'rsatilganidek, ish o'rinlarining yaratilishidagi qiyinchiliklar va mehnat bozorining zaifligi inqirozga olib keluvchi omil bo'lishi mumkin.

3. Global Iqtisodiy Muammolar

O'zbekiston iqtisodiyoti global bozorlarning o'zgarishlariga bevosita ta'sir qiladi. Dunyoda yuz berayotgan iqtisodiy inqirozlar, global savdo urushlari, va xalqaro moliya bozorlaridagi muammolar O'zbekiston iqtisodiyotiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, 2008-yilgi global moliyaviy inqiroz va uning ta'siri O'zbekistonga ham sezildi. O'zbekistonning eksport qiladigan tovarlarining narxlarining pasayishi va xalqaro bozorlarning beqarorligi mamlakat iqtisodiyotida muammolarni keltirib chiqardi. Bu haqda iqtisodchi A. Karimov "Global iqtisodiy krizislar va uning ta'siri" asarida ta'kidlaydi.

4. Siyosiy Beqarorlik

Siyosiy beqarorlik iqtisodiy tizimning barqarorligini buzib, iqtisodiy inqirozga olib keladigan omil bo'lishi mumkin. Siyosiy qarama-qarshiliklar, islohotlarning to'xtab qolishi yoki ularning sekin amalga oshirilishi iqtisodiy tizimning izchil rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi. Shuningdek, siyosiy barqarorlikning yo'qligi investorlar va biznesmenlarning ishonchsizligi, o'z navbatida, iqtisodiy faollikning pasayishiga olib keladi. O'zbekistonda siyosiy barqarorlik va iqtisodiy o'sishning bog'liqligini iqtisodchi I.B. Ismoilov "Siyosiy beqarorlik va iqtisodiy inqiroz" asarida muhokama qilgan.

5. Tabiiy Ofatlar

Tabiiy ofatlar ham iqtisodiy inqirozning kuchayishiga sabab bo'lishi mumkin. O'zbekistonda qurg'oqchilik, suv taqsimoti muammolari va boshqa tabiiy ofatlar ishlab chiqarish jarayonlarini to'xtatib, iqtisodiy tizimning uzilishiga olib keladi. Tabiiy ofatlarning iqtisodiy ta'siri haqida D.X. Jumaniyozovning "Tabiiy ofatlar va iqtisodiyot" asarida so'z boradi. Ushbu ofatlar resurslarni yo'qotish va ishlab chiqarishning susayishiga sabab bo'ladi.

Iqtisodiy Inqirozning Omillari

1. Resurslarning Noto'g'ri Taqsimlanishi

Iqtisodiy resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi va samarali foydalanilmasligi iqtisodiy inqirozga olib keladigan omillardan biridir. O'zbekistonda ishlab chiqarish resurslarining noxolis taqsimlanishi ayrim sanoat tarmoqlarining zaiflashishiga olib keladi. O'zbekiston iqtisodchisi T.I. Toshpulatov "Resurslarni samarali taqsimlash" asarida resurslarning tarmoqlar o'rtasida teng taqsimlanmasligi va ularning unumli ishlatilmasligi iqtisodiy pasayishning sabablaridan biri ekanligini ko'rsatadi.

2. Demografik O'zgarishlar

Aholining qarish jarayoni va yosh avlodning yetishmasligi iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'zbekistonning demografik o'zgarishlari ishlab chiqarish kuchlarini kamaytirishi va iqtisodiy pasayishni kuchaytirishi mumkin. Demografik muammolar, masalan, yoshlar uchun ish o'rinlarining yetishmasligi va mehnat bozorida bo'shliqning ortishi iqtisodiy inqirozga olib keladi. Bunda, iqtisodchi Z.M. Qarshiev "Demografik o'zgarishlar va iqtisodiy rivojlanish" asarida aholi o'sishining iqtisodiy tizimga ta'sirini tahlil qilgan.

3. Iqlim O'zgarishi

Iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslarning kamayishi ham iqtisodiy inqirozning omillaridan biridir. O'zbekistonda iqlim o'zgarishining natijasida qurg'oqchilik, suv resurslarining kamayishi va qishloq xo'jaligiga ta'sir ko'rsatilmoqda. Iqlim o'zgarishlari va tabiiy resurslarning yo'qolishi ishlab chiqarishning pasayishiga va ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu masala haqida D.X. Jumaniyozovning "Iqlim o'zgarishlari va iqtisodiyot" asarida so'z yuritilgan.

Iqtisodiy inqirozlar turli sabablar va omillar asosida yuzaga keladi. Asosiy sabablarga moliya tizimidagi notenglik, siyosiy beqarorlik, tabiiy ofatlar, global iqtisodiy muammolar, resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi, demografik o'zgarishlar va iqlim o'zgarishlari kiradi. Har bir sabab iqtisodiy tizimni kuchli ta'sir qiladi va inqirozga olib keladi. Masalan, moliya tizimidagi zaiflik va siyosiy

beqarorlik iqtisodiy inqirozlarni kuchaytiradi, tabiiy ofatlar esa ishlab chiqarishning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Iqtisodiy inqirozlarni bartaraf etish uchun global miqyosda samarali siyosatlar ishlab chiqilishi zarur. Bu siyosatlar, asosan, moliyaviy tizimlarni mustahkamlash, siyosiy barqarorlikni ta'minlash, tabiiy resurslarni samarali boshqarish va iqtisodiy barqarorlikni saqlashga qaratilgan bo'lishi kerak. Har bir mamlakatda o'ziga xos siyosat va strategiyalar ishlab chiqilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Usmonov, Sh.S. (2020). Iqtisodiy inqirozning sabablari. Tashkent: Iqtisodiy Fanlar Akademiyasi.
1. 2. Toshpo'latov, R. (2015). Moliya tizimi va iqtisodiy inqiroz. Tashkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi.
2. D.X. Jumaniyozovning "Iqlim o'zgarishlari va iqtisodiyot" asari.
3. Z.M. Qarshiev "Demografik o'zgarishlar va iqtisodiy rivojlanish" asari.
4. O'zbekiston iqtisodchisi T.I. Toshpulatov "Resurslarni samarali taqsimlash" asari.